

महात्मा-गाँधी-केन्द्रीय-विश्वविद्यालयः, बिहारः

मानविकी एवं भाषासंकायः

संस्कृतविभागः

एम. ए. द्वितीयसत्रम्

विषयः- लघुसिद्धान्तकौमुदी

Code – SNKT2001

उपविषयः- अक्सन्धिप्रकरणम् (खण्ड-क)

डॉ. श्याम कुमार झा
सह- आचार्यः, संस्कृतविभागः
महात्मा-गाँधी-केन्द्रीय-विश्वविद्यालयः

अक्षान्धिप्रकरणम् (लघुसिद्धान्तकौमुदी)

सुध्युपास्यः

सुधी+उपास्यः

सु ध् य्+उपास्यः

सु ध् ध् य्+उपास्यः

सु ढ् ध् य्+उपास्यः

सु ढ् ध् य्+उपास्यः

सुद्ध्युपास्यः

सुध्युपास्यः

‘इको यणचि’ इत्यनेन सूत्रेण यणादेशे
‘तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य’ इति परिभाषासूत्रसहकारेण
धकारस्थित-ईकारस्स स्थाने यकारयणादेशे
‘अनचि च’ इत्यनेन सूत्रेण धकारस्य द्वित्वम्
‘झलां जश् झशि’ इत्यनेन धकारस्य दकारादेशे
‘संयोगान्तस्य लोपः’ इत्यनेन यकारस्य लोपप्राप्ते
‘यणः प्रतिषेधोवाच्यः’ इत्यनेन लोपनिषेधे कृते
पदसिद्धम्
‘अनचि च’ इत्यनेन द्वित्वाभावे
पदसिद्धम्

मध्वरिः

मधु+अरिः

म ध् व्+अरिः

‘इको यणचि’ इत्यनेन यणादेशे

‘तस्मिन्निति निर्दिष्टे पूर्वस्य’ इति परिभाषासूत्रेण धकारस्थित-
उकारस्स स्थाने वकारयणादेशे

म ध् ध् व्+अरिः

‘अनचि च’ इत्यनेन धकारस्य द्वित्वम्

म द् ध् व्+अरिः

‘झलां जश् झशि’ इत्यनेन धकारस्य दकारादेशे

म द् ध् व्+अरिः

‘संयोगान्तस्य लोपः’ इत्यनेन वकारस्य लोपप्राप्ते

‘यणः प्रतिषेधो वाच्यः’ इत्यनेन लोपनिषेधे

मद्धरिः

पदसिद्धम्

‘अनचि च’ इत्यनेन द्वित्वाभावे

मध्वरिः

पदसिद्धम्

धात्रंशः

धातृ+अंशः

धात् र्+अंशः

‘इको यणचि’ इत्यनेन ऋ इत्यस्य यणादेशे

‘स्थानेऽन्तरतमः’ ‘उरण् रपरः’ इत्युभयसूत्रसहकारेण ऋकारस्य र्-
आदेशे

धा त् र्+अंशः

‘संयोगान्तस्य लोपः’ इत्यनेन रेफ इत्यस्य लोपप्राप्ते

‘यणः प्रतिषेधो वाच्यः’ इत्यनेन लोपनिषेधे कृते

धात्रंशः पदसिद्धम्

लाकृतिः

लृ+आकृतिः

ल्+आकृतिः

लाकृतिः

‘इको यणचि’ इत्यनेन सूत्रेण लृ-स्थाने यणादेशे

‘स्थानेऽन्तरतमः’ इत्यनेन सूत्रसहकारेण लृकारस्य स्थाने लकारे कृते

पदसिद्धम्

हरये

हरे+ए

हर्+अय् ए

हर+अय् ए

हरये

‘एचोऽयवायावः’ इत्यनेन सूत्रेण ‘यथासङ्ख्यमनुदेशः समानाम्’ इत्यनेन सहकारेण एकारस्थाने अयादेशे

‘अञ्झीनः परेण संयोज्यम्’ इति नियमेन संयोगे पदसिद्धम्

विष्णवे

विष्णो+ए

विष्ण्+अव्+ए

विष्ण्+अव्+ए

विष्णवे

‘एचोऽयवायावः’ इत्यनेन सूत्रेण ‘यथासङ्ख्यमनुदेशः समानाम्’ इत्यनेन सहकारेण ओकारस्थाने अवादेशे

‘अञ्झीनः परेण संयोज्यम्’ इति नियमेन संयोगे पदसिद्धम्

नायकः

नै+अकः

न्+आय्+अकः 'एचोऽयवायावः' इत्यनेन सूत्रेण 'यथासङ्ख्यमनुदेशः समानाम्'
इत्यनेन सहकारेण ऐकारस्थाने आय् आदेशे कृते

न्+आय्+अकः 'अञ्झीनः परेण संयोज्यम्' इति नियमेन संयोगे
नायकः पदसिद्धम्

पावकः

पो+अकः

प्+आव्+अकः 'एचोऽयवायावः' इत्यनेन सूत्रेण 'यथासङ्ख्यमनुदेशः समानाम्'
इत्यनेन सहकारेण ओकार इति स्थाने आव् आदेशे कृते

प्+आव्+अकः 'अञ्झीनः परेण संयोज्यम्' इति नियमेन संयोगे
पावकः पदसिद्धम्

धन्यवादः